

UVODNA RIJEČ

Humanizam danas liči na usamljeno ostrvo ljudskosti u hladnom okeanu sebičnosti. Usamljenost tog ostrva nosi poruku da se razbolio svijet u kojem živimo, da u njemu vrlina gubi vrijednost, a priča o njoj smisao.

Takav svijet liči na izbjeglicu, davno izgnanu iz Raja, a danas prognanu iz Sebe. Zahvaćen tiranijom vidljivog i diktaturom materijalnog, u savremenom svijetu informacija potiskuje znanje, slika zamjenjuje pojam, a interes smisao. To se dešava brzo, vidljivo i masovno.

Izlazeći iz srednjeg vijeka, koji je značio veliko sažimanje nevidljivog, čovjek modernog doba je organizovao svoju misao u obliku rasijanosti oko vidljivog. Život je izgubio središte, a suštinsko pitanje — *čemu*, zaboravljeno je u šûmu brojnih pitanja koja život vode ka nižim spratovima, na kojima stoluju nagoni.

Zato je potrebna nova obnova čovjeka i društva, drugačije utemeljenje svijeta i života. U tome je značaj i značenje savremenog govora o humanizmu i humanističkom obrazovanju. U stvari, to je priča o potrebi da se obnovi onaj univerzalni sloj u nama. On izvire iz čistog i iskrenog srca, u kome ljudskost stvara muziku duše, na kojoj se temelji plemenitost duha.

Humanizam rađa povjerenje u svoje sopstvo, uz poštovanje istog u drugome i drugačijem. Njime se zasniva *Dostojanstvo*, koje je najviša vrlina. U njemu je zaštita ličnosti od agresivnog identiteta kolektiva. Ako *junaštvom* branimo sebe od drugoga, a *čovjstvom* čuvamo drugoga od sebe, *dostojanstvom* štitimo sebe od sebe samih. Tako se ostvaruje ravnoteža čovjeka sa sobom, sa drugima i sa svijetom.

Zato humanizam nosi u sebi poruku da nijesmo dovoljni sebi samima i poziva na novu solidarnost među ljudima. To je istovremeno poziv da u savremenom svijetu nije dovoljno graditi samo nacionalne i državne identitete, već da treba utemeljiti i etički identitet, kao svojevrсну sintezu vrlina, umnosti i znanja.

Takav ideal ostvaruje se kroz proces obrazovanja, kroz oblikovanje našeg unutrašnjeg lika, obraza, putem znanja. U savremenoj političkoj kulturi to je, prije svega, stvaranje građanskog lika pojedinca. U tom dugom procesu, samosvijest o svojim dužnostima i pravima drugih postaje osnova odgovornosti.

Upravo na toj odgovornosti temelji se solidarnost, čija je suština u trpeljivosti prema drugom i razumijevanju drugačijeg.

Zbog toga je humanizam neodvojiv od saznanja o univerzalnoj ljudskoj prirodi, od vjere da se ona doseže vrlinom i nade da se obrazovanjem može oblikovati. Nažalost, u brzini življenja i šûmu vremena sve je manje onih koji nose to znanje i pripadaju toj vjeri. Zato je tako malo solidarnosti među ljudima i zato su danas tako rijetki cjeloviti ljudi.

O tome svjedoči jedna od najznačajnijih institucija modernog doba — škola. U njenim nastavnim planovima i programima sve je manje disciplina sa humanističkim obrazovanjem. Informacije o praktičnom, tačnom i korisnom postaju značajnije od znanja i iskustva o vrlinskom, istinitom i smislenom.

Istraživanje koje je organizovano u Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti, čije rezultate objavljujemo u ovoj studiji, ukazuje na taj problem. Velika anketa kojom su obuhvaćene učenice i učenici crnogorskih srednjih škola i njihove nastavnice i nastavnici, kroz odgovore na brojna pitanja o društvenom i humanističkom obrazovanju, ukazuje na probleme, uzroke i posljedice potiskivanja ovih naučnih disciplina u obrazovnom sistemu.

Pokazuje se da opstanak pojedinca i kolektiva ne zavisi samo od produktivnosti i efikasnosti njegove ekonomije, već, prije svega, od razumijevanja svijeta u kojem živimo. Za crnogorsko društvo, koje je veoma kasno zakoračilo na put moderne, važno je to da shvati. Za društvo koje je dugo, poput tvrđave, bilo zatvoreno, razumijevanje ideje i suštine modernog građanskog društva nije samo teorijski izazov. Ono je uslov njegovog opstanka. Ideal građanina koji razumije svijet, a pritom nije izgubio sebe, postaje jedan od najznačajnijih ciljeva i vrijednosti obrazovanja. Zato je humanističko obrazovanje potrebno.

Važno je istaći i da humanizam nosi u sebi antropološki optimizam. On je u saznanju da čovjek može biti bolji i u vjerovanju da se to dâ ostvariti. Zato se humanističke discipline razlikuju od drugih disciplina. Ove druge nas uče da saznamo *Nešto*, a humanističke discipline nas obavezuju da budemo *Neko*.

Dragan K. Vukčević